

NEGYEDIK RÉSZ.

Isten országának megvalósulásáról: az egyházzól.

ELSŐ FEJEZET.

A szent lélekről, mint az egyházat alkotó és fenntartó erőről.

71. §. A szent lélek meghatározása.

A szent lélek az az isteni erő, mely kezdettől fogva lelkesítette a kegyes és igaz lelkeket, hogy megvalósítani igyekezzenek magokon az Isten képét. Ez isteni erő működött a prófétákban, midőn Izrael népét oktatták és tanították. Ez isteni erő volt sajátja Jézusnak, annyira, hogy ő ebben mintegy elenyészett, azaz: neki minden cselekedetéből a szent lélek sugárzott ki, a honnan származása is a szent léleknek tulajdoníttatott. A mint János evangelista mondja: „A kit Isten elbocsátott, az Isten beszédét szólja, mert az Isten annak nem mértékkal adja az ő lelkét.“ Ján. 3, 34. Ez az isteni erő az, mely az Isten országának, vagyis az egyháznak tagjait a szeretet által összekapcsolja, bennök a kegyes és istenes élet iránt a vágyat felébreszti, őket Krisztussal egyesíti, hogy bételjék az irás szava: „Élek többé nem én, hanem él énbennem a Krisztus.“ Gal. 2, 20. Innen a szent lélek neveztetik még az igazság, a szeretet, a szabadság lelkének is, mely az értelmet felvilágosítja, a

szívet megtisztítja és nemes tettekre buzdítja; ellentáll a bűn minden incselkedéseinek s megszabadítva e szerint az embert a gonoszság békóitól, bizonyosságot tesz arról, hogy mindnyájan Isten fiai vagyunk; méltók arra az országra, melyet Jézus alapított e földön.

Ezekből világos, hogy a szent lélek nem lehet valamely személy, vagy Isten, a mint ezt később, nevezetesen a konstantinápolyi 381-ki zsinat után az egyház tanította, midőn a szentháromság tanának kiegészítésül a szent lelket is Istennek nyilatkoztatták, ugy azonban, hogy bár a szent lélek egy külön isteni személy, mindazáltal elválhatatlan az isten lényétől, tehát azzal egy, mint a Krisztus is.

Hogy a szent lélek nem egyéb, mint az igazság, a szeretet, a józan elme, a szabadság s általában mindazon erények lelke és elve, a melyek Krisztust az Isten fiává magasztalták s minket is az ő követőivé tehetnek, ezt a szent irás világosan tanítja. „Mikor eljő az igazságnak lelke, az titeket minden igazságra vezérel. Ezt mondja maga Jézus.“ Ján. 16, 13. „Az Istennek szerelme kiosztatott a mi szivünkbe a szent lélek által.“ Róm. 5, 5. „A szent lélek térszen bizonyosságot a mi lelkünkkel együtt, hogy mi Istennek fiai vagyunk.“ Róm. 8, 16.

72. §. A szent lélek kitöltetése a tanítványokra.

A Jézus halálával magokra maradt tanítványok lelkén erőt vett az a levertség, melyet ma is tapasztalhatunk minden háznál, hol a családfő elesett. Az a meggyőződés is, hogy Jézus tulajdonképpen megse is halt, hiszen szelleme köztük van, s már nekik is többször megjelent: még mind nem volt elég erős arra, hogy a tanítványokat kivegye tétlenségökből. Időre volt szükségök, hogy a csapás alatt megtört lelkök újra felegyenesedjék s a nagy mester megdicsőülésével — mert Jézus halálát már nem is tekintették egyébnek, mint megdicsőülésnek, az ő mennybemenetelének — ők is új erőt nyerjenek az ő nyomdokiba lépni. És ez az idő a pünkösdi napján végre

381
Konst.
Zsinat

bé is következett. A Jéruzsalemben egybegyült tanítványok az irások szerint ekkor mindnyájan megtelének szent lélekkel, azaz: mindnyájokat szent lelkesedés szállotta meg s elhatározták magokban, hogy a Krisztus ügyét a magokévé teszik. Az első, ki szót adott e nemes gerjedelemnek, Péter volt s beszédére csakhamar 3000-en keresztelkedtek meg, mi által tényleg létezni kezdett a Jézus által hirdetett Isten országa.

A szent léleknek a tanítványokra lett kiöntetése történetét Lukács evangelista az apostolok cselekedeteiről írt könyvében költői lelkesültséggel adja elő. Csel. 2. rész. De a költői képek alatt is feltalálható az eszme, az igazság, mely abból áll, hogy a hol a lelkeket egy akarattal (1-ső vers) fűzi össze, ott az elhatározás nagy hirtelenséggel (2-dik vers) megszületik, mely nemcsak magokat az illetőket avatja fel lángnyelvű (3 dik vers) apostolokká, hanem álmétkodásra bír (7-dik vers) másokat is, a kik között, ha akadnak is, a kik a puszta álmétkodásnál maradnak s ezt mondják: „Vajjon mi leszen ebből“ (12-dik vers), mások pedig talán guny tárgyául teszik a legnemesebb törekvést is, így szólván: „ezek rajongók, ezek részegek“ (13-dik vers) mindazáltal vannak, a kiket az igazság magával ragad, meghódít s mint a Péter beszédét, örömet béveszik (41-dik vers) az intést, a tanítást s örömet szolgálatjába állanak minden jó ügynek, mely által Isten országának terjedését eszközölhetik és előmozdíthatják.

73. §. A szent lélek munkásságának feltételei.

Mint a jó magnak termőföldre is van szüksége, hogy gyümölcsöt hozzon, ugy a szent lélek is csak arra alkalmas kebelben nyilatkozik, más szóval, a szent lélek munkásságának is megvannak a maga feltételei, a melyek a következők:

Fontos ① 1-ször a jóra való készség, mely rendeltetésünk s ennek bétöltésére nyert lelkitehetségeink ismeretén alapszik s feltételezi a bűnbánatot, a mint az apostol is írja: „Azó Isten szerint való bánat idvességre való megtérést szerez.“ 2. Kor. 7, 10.

2-szor a *Jézusban való hit*, vagyis elismerése annak, hogy ő a mi legmagasabb erkölcsi példányképünk, kit önmagunk megtagadásával is követnünk kell, mert irva van: „Nem adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.“ Csel. 4, 12.

3-szor az *Istenben való bizalom*, mely az élet ellenmondásai között is reményre és kitartásra serkent. „A kik az Urban biznak, azoknak erejük megújul, és szárnyakkal magasra repülnek, mint a saskeselyük, futnak és nem fáradnak meg, járnak és nem lankadnak el.“ Esa 40, 31.

Jóra való készség nélkül az ember olyan, mint a kialudt tűz, melyet a legerősebb légvonat is lángra nem lobbanthat. Ellenben, a mely kebelben a jóra való készség megvan, ott megvan az a szikra, melyet az isteni erő megeleveníthet. Ide céloz Jézus is eme szavaival: „A kinek van, adatik és megsaporíttatik; a kinek pedig nincs, a mije van is élvétetik tőle.“ (Máté 25, 29.)

A *Jézusban való hit* nélkül az ember hasonló az eltévedt utashoz, aki nem tudja, mely irányban haladjon, hogy célra érjen. Ellenben, a hol a Jézusban való hit világítja meg a keblet, ott a törekvés biztos, az ember nem ingadozik s az isteni erő lépésről-lépésre nő és gyarapszik. A tanítványok is csak akkor vettek szent lelket, mikor már hinni kezdték Jézusban; ekkor telének bé örömmel és szent lélekkel. Csel. 13, 52.

Istenben való bizalom nélkül az ember hasonló az árboc nélküli hajóhoz, nincs mihez a veszély pillanatában megfogantódnék. A míg az ember hitéről, reményéről le nem mond, addig az isteni erő sem hagyja el. „A reménység meg nem szégyenít, mert az Istennek szerelme kiontatott a mi szivünkbe a szent lélek által, ki nekünk adatott.“ Róm. 5, 5.

Mindezekből tehát világos, hogy a szent lélek nem valamely kívülről ható erő, mely mint a szél, megmozgatja a fákat, felgerjeszti, indulatba hozza az embert, hanem az emberben kifejlő s az embert magával ragadó erő; a meggyőződés, a buzgóság és nemes lelkesedés isteni ereje. Boldogok, kik ez isteni erőnek engednek, mert annak az

emberek ellent is állhatnak. Ezek azok, a kikről írva van: „Tudom a te dolgaidat, t. i. hogy te sem hideg nem vagy, sem hev; vajha hideg volnál vagy hev! Annak okáért, mivel lágymeleg vagy, kivetlek tégedet az én számból.“ Jel. 3, 15, 16.

74. §. A szent lélek munkásságának eredményei.

A szent lélek munkásságának eredményei mindazok a nemes érzelmek, tisztult gondolatok és jó cselekedetek, a melyek az embert a szó szentebb értelmében emberré teszik. Ezt fejezi ki az apostol is, midőn így ír: „A léleknek gyümölcse ez: szeretet, öröm, békességes türés, jóság, hit, alázatosság, mértékletesség.“ Gal 5, 20. A szent lélek teszi alkalmassá az embert, hogy nagy és nemes dolgokat végrehajts s levetkezve az ó embert, a köznapiságot, öltözze fel az új embert, a ki lelkesülni tud mindenért, a mi szép s nemes, mint Krisztus, bétöltvén így az irás szavait: „Élek többé nem én, hanem Krisztus él bennem.“ Gal. 2, 20. A szent lélek az az egyesítő kapocs, a mely a kebleket egymással összeköti s ez által megalapítja és fenntartja e földön az Isten országát, a keresztény anyaszentegyházat.

A szent léleknek ezt az egyesítő erőjét festi Jézus a szőlőtő és szőlőveszőkről szóló gyönyörű példázatában, a melyben ő magát a szőlőtőhöz, követőit pedig a szőlőveszőkhöz hasonlítja. Ján. 15, 1—7.

A szent lélek munkásságának eredményét a szent irás egyszóval: megigazulásnak vagy ujjászületésnek nevezi; a mely nélkül senki sem láthatja meg az Istennek országát. Ján. 3, 3.

Az egyházzól magáról s az abban gyakorolni szokott szertartásokról.

75. §. Az egyház meghatározása.

Az egyház a Krisztusban hívők egyesülete, a honnan keresztény egyháznak is neveztetik. Lehetne ezt a szentek egyességének is nevezni, ha tagjai mindnyáján felfognák rendeltetésüket s az a lélek vezérelné mindnyájokat, a mely az első hívőket vezérelte, kikiről írva van, hogy minekutánna a szentlelket vették: „Szívök és lelkök egy vala.“ Csel. 4, 32. Általában pedig megkülönböztetik a látható egyházat a láthatatlan egyháztól. A látható egyház azoknak az egyesülete, a kik meg vannak keresztelve s részt vesznek az egyházi gyakorlatokban, a láthatatlan egyház pedig mindazoknak egyesülete, a kik a Krisztusban hisznek, vagyis az általa hirdetett magasztos elveknek hódolnak és azok szerint élnek. Ebből következik, hogy a látható egyháznak tagjai nem mindnyáján tagjai a láthatatlan egyháznak is és megfordítva, sokan lehetnek, a kik bár szoros értelemben véve nem tartoznak az egyházhoz, annak megannyi élő tagjai. Egy dolog azonban bizonyos, t. i. hogy az egyházban Jézusé a vezérszellem, a mint Kol. 1, 18-ban is írva van: „Ő az anyaszentegyház testének feje.“

A szent irás általában több helyen eleven színekkel festi azt a viszonyt, a melyben az egyház tagjai Krisztushoz állanak. Ján. 10-ik r. 11. s köv. versei szerint Jézus a pásztor, az egyház tagjai pedig az ő juhái. Ugyancsak Ján. 15, 1. s köv. versei szerint Jézus a szőlőtő, a hivek a szőlőveszszők. Máté 9, 15. szerint Jézus a vőlegény, az egyház az ő menyasszonya. Péter apostol az egyházat az élő Isten templomához hasonlítja, mely az élő kövekből, azaz annak tagjaiból a Krisztusra van építve. „Ti is mint élőkövek építtessetek fel,

hogy legyetek lelkiház, szent papság, a lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek a Jézus Krisztus által.“ 1. Pét 2, 5.

Pál apostol is szép képet ad az egyházzól, midőn azt az emberi testhez hasonlítja. 1. Kor. 12, 4—31. s kifejti, hogy valamin a testet a láthatatlan lélek eleveníti meg, úgy eleveníti meg és vezérli Jézus az ő egyházát, mely az ő teste, a hívők pedig annak tagjai.

Mindezekből nyilván van, hogy az egyház tulajdonképpen csak egy és közönséges, tehát katolikus, mely senkit sem zár ki kebeléből, valaki magát Krisztus követőjének vallja. Ezt az egységet nem zavarja meg az a körülmény, hogy a ker. egyházban idő folytán több felekezet állott elő, mert mindezeket a szeretetnek egygyé kell forrasztani, a mint Jézus is megmondotta: „Arról ismernek meg titeket, hogy az én tanítványim vagytok, ha egymást szeretitek.“ Ján. 13, 35.

De ha az egyház csak egy, úgy annak feje is csak egy lehet s ez nem más, mint a Jézus Krisztus. Ide vonatkoznak Pál apostolnak eme szavai: „És mindeneket vetett az ő lábai alá s őtet tette mindenek felett az anyaszentegyház fejévé.“ Eféz. 1, 22. Következéleg mindazok, a kik a különböző gyülekezetben a Krisztus tudományát hirdetik, egyenlők, egyik a másik felett a lelki dolgokban semmi kiváltsággal nem bir. „Ki legnagyobb köztetek, olyan legyen, mint a legkisebb, mondja Jézus.“ Luk. 22, 26.

A mi azt illeti, hogy a munkafelosztás elvénél fogva szükség volt rá régen és szükség van ma is, hogy legyenek, a kiknek, ugyszólván, kötelességök az igehirdetés, s a kiket ennél fogva egyházi embereknek neveznek, tudnunk kell, hogy ez a megkülönböztetés nem rendi, vagyis az egyházi és világi elem nem alkotnak Krisztus egyházában külön rendet, mert a mint az apostol mondja: „Ti királyi papság, szent nép vagytok.“ 1. Pét. 2, 9. nem csak a papokra, hanem az egész népre vonatkozik.

Végül szem előtt kell tartanunk azt, hogy az egyházat tulajdonképpen mi teszszük szentté, ha abban az igazság, a szeretet, a szabadság, szóval a Krisztus lelke vezérel mindnyájunkat. Csak így és ekkor lesz az a szentek egyessége.

76. §. Az egyházban gyakorolni szokott szertartások.

A kik egy társaságot alkotnak, azoknak rendesen vannak bizonyos szokásaik, melyeket közösen gyakorolnak; az Isten országa vagy az egyház tagjainak is megvannak a magok közös szokásaik, egyházi szertartásaik. Ilyenek már a többek között: az imádság, az igehirdetés, a keresztség és az urvacsora. A két utóbbit közönségesen szentségnek vagy sacramentumnak is nevezik. *szertartás Jézus*

Hogy János nem volt barátja a szertartásoknak, kitetszik abból, hogy az Istent lélekben és igazságban rendelte imádni. A szertartásokra nem is az Istennek van szüksége, hanem az embereknek, hogy ezek által is fenntartsák és élészék kegyességöket. Azonban éppen azért, mivel a szertartások csak eszközei a kegyességnek s ezen alapuló üdvnek és boldogságnak, tévednénk, ha azt hinnők, hogy azok már a puszta gyakorlás által minket kegyesekké s Isten előtt kedvesekké tesznek. A szertartásoknak csak úgy van valami haszna és bece, ha mi azokhoz élő hitet és jó cselekedeteket kötünk. „Nem minden, a ki ezt mondja: Uram, Uram, menyen bé a menyeknek országába, hanem a ki cselekszi az én mennyei Atyámnak akaratát.“ Máté. 7, 21. *Fontos*

A szertartások közül azért emeljük ki különösen az imádságot, az igehirdetést, a keresztséget és urvacsorát, mivel ezeket a keresztények kezdettől fogva csaknem kivétel nélkül gyakorolták mind e mái napig. Maga Jézus is gyakran imádkozott; munkásságának központja az Isten országának hirdetése volt, magát megkereszteltette és élete utolsó estvéjén ő maga szerezte az urvacsorát. *Vde nem is*
de ő maga
nem keresztelt
Vannak azonban még más szertartások is, melyeket az egyház a házasulandók egybeesketésénél, az ifjaknak a hitben való megerősítésénél, a halottak eltemetésénél stb. szokott gyakorolni, de tulajdonképpen ezeknél is az imádság és az igehirdetés a főtenyező. *F*

Minthogy már a szertartások, ha felette nagy számmal vannak, ahelyett, hogy emelnék, ellenkezőleg könnyen megakadályozhatják a valódi kegyesség felébredését; a felesleges szertartásokat mellőzni kell, hogy annál nagyobb tisztelettel viseltessünk azok iránt a szertartások iránt, a melyek kegyességünk előmozdítására befolyanak. *(3)*

77. §. Az imádság.

Az imádság a léleknek Istennel való társalgása, a honnan következik, hogy imádságunkat egyedül az Istenhez kell és szabad intéznünk. Célja nem az, hogy az Isten akaratját kérésünkkel megváltoztassuk, a mi lehetetlen, hanem hogy kifejezzük az Istenben való bizodalunkat és az ő akaratján való megnyugvásunkat. Imádkozni nemcsak a templomban és élőszóval, hanem magányban és gondolattal is lehet. Az imádságnak legszebb formája az uri imádság, melyből nyilván van, hogy nem annyira földi, mint lelki jókért kell könyörögnünk. Könyörögnünk kell pedig a Jézus nevében, a mi azt teszi, hogy az ő szellemében intézzük kérésünket az Istenhez, tehát mindig azzal a gondolattal, hogy nem a mi, hanem az Isten akaratja legyen meg.

Vannak, a kik az imádságot szükségtelennek tartják azért, mert az Isten a mi kérésünk nélkül is tudja minden szükségünket és óhajtásainkat s kérésünkkel úgy se változtathatjuk meg az ő akaratját. A kik így gondolkoznak, azok nem fogták fel az imádság célját. A gyermek is tudja, hogy szülői őt szeretik s érte minden áldozatra készek s mégis örömmel tárja fel előttük szive vágyát, leike gondolatait még akkor is, ha aggódik, hogy kérését szülői nem fogják teljesíteni. Így a vallásos ember is imádkozik, nem azért, hogy valami olyant mondjon az Istennek, a mit az nem tud, hanem hogy jelét adja Istenben való bizodalmanak s a tőle való függés eleven érzetének. Az imádságnak ennél fogva főkélléke a bizalom, a mint az apostol is mondja: „Imádkozni hittel kell, semmit nem kételkedvén, mert a ki kételkedik, hasonlatos a tengernek habjaihoz, mely a szelektől megmozdítottatik és ide s tova hányattatik.” Jak. 1, 6.

Az emberek, a kik az Istent egy földi uralkodó képében állítják magok elé, azt hiszik, hogy az Istenhez is csak közvetítés által lehet járulni. Így jött szokásba lassanként az Istenen kívül a Jézushoz, Máriához és a szentekhez is imádkozni. Hogy ez nem helyes, nyilván van az egész szent írásból, hol tiltva van az Istenen kívül másoknak imádása,

de nyilván van Jézus példájából is, ki az uri imádságban, melyet tanítványainak imaformául adott, minden közvetítés nélkül, egyenesen az Istenhez folyamodott kérésével.

Az imádság közönséges helye a templom, s ezért Krisztus igaz követője örömmel vesz részt a templomi imádságban is, de az Istent a templomon kívül is megtalálja a buzgó lélek, mert ő jelen van mindenütt: „Hová mennék a te lelked előtt“ stb. s nem csak akkor imádkozunk, a mikor érzelmeinknek szavakat adunk, hanem akkor is, midőn Istenre gondolva, szívünket a kegyes és istenes élet iránti vágy áthatja, akaratumkat az isteni akarat teljesítése megszenteli.

Nincs ugyan megtiltva, hogy az ember földi jókért is ne esedezzék, sőt maga Jézus is imádkozott a mindennapi kenyérért; mindazáltal főbb gondunk a lelki jók, lelki erő kérése legyen, mert lelki erővel a földi szenvedéseket mindig le lehet győzni, de a földi jók egymagokra a lelki szükségletet soha sem pótolják ki. Ezért mondja Jézus is: „Keressétek először az Istennek országát és annak igazságát és mindazok megadatnak nektek.“ Szóval, mint egyebekben, legyen az imádságban is Jézus a mi példányképünk, ki szenvedései között is ezeket mondá: „Atyám, ha lehetséges muljék el e pohár éntőlem, mindazáltal ne úgy legyen, a mint én akarom, hanem a mint te.“ Máté 26, 39.

78. §. Az igehirdetés.

Az igehirdetés vagy az evangelium prédikálása az egyházban az az intézmény, melynek célja örökre fenntartani Jézus korszakot alkotó tanait, nagy és dicső eszméit, küzdelemteljes, de nemes és példány-szerű élettörténetét s ezek által előmozdítani az emberiség felvilágosodását, felébreszteni bennök az erkölcsös élet iránti vágyat s meggyőzni őket arról, hogy egyedül a Jézus követésében lelhetik fel üdvöket és boldogságukat.

Ennélfogva az igehirdetésnek fontos szerepe van az egyházban; a nyilvános isteni tiszteletnek ez képezi központját s felette áll minden czérémoniának,

mert a mint írva van: „A hit a hallásból vagy, a hallás pedig az Istennek igéje által.“ Róm. 10, 17. és ismét: „Boldogok, a kik hallgatják az Istennek beszédét és megtartják azt.“ Luk. 11, 28.

A mint neve is mutatja, az igehirdetésnek evangéliumszerűnek kell lenni, a mi azt teszi, hogy az igehirdető tartsa szüntelen szemei előtt a szent írást s ebben különösen Jézus evangéliumát; szükség e mellett tekintettel lenni az ünnepekre, mint karácson, husvét, pünköst, nagypéntek, áldozócsütörtök, ujév, melyek által az egyház részint a Jézus, részint a saját maga történetének emléket emelt.

Hogy mily nagyfontosságú az igehirdetés, nyilván van magának az egyháznak történetéből. Jézus beszédei által hatott. Péter apostol pünkösti beszédével alakította meg az első keresztény gyülekezetet, valamint a többi apostolok is az Isten igéjét hirdetve terjesztették el a keresztény vallást. A reformáció az igehirdetés műve, s ma is nem az üres czeremoniákkal, hanem az Isten igéjének megható erejével lehet megnyerni a sziveket.

Kérdésbe jöhet itt az, hogy ha az igehirdetőnek az evangéliumhoz kell magát tartania, nem vesz-e el egyéni szabadsága? Semmi esetre, mert a kiket Jézus megszabadított, azokat nem a betű, hanem a szellem kötelezi; ezt a szellemet pedig mindenkinek magának kell megkeresni, a mint az apostol is mondja: „Mindeneket megpróbáljatok és a mi jó, azt megtartsátok.“ 1. Thes. 5, 21. Következőleg az evangéliumhirdetés nemcsak, hogy meg nem foszt senkit egyéni szabadságától, ellenkezőleg azt biztosítja mindenkinek.

A mi végre az ünnepekhez való alkalmazkodást illeti, ez abból áll, hogy a prédikátor magának mindig az ünnepek céljának megfelelő tárgyat választ, mi végre tudni kell az ünnepek eredetét és azoknak jelentését.

Az ünnepeket az egyház nem egyszerre, hanem rendre állította fel. Időrendben első ezek közt a husvét, azután a pünköst s végre a karácson, melynek megünneplése csak a 4-dik században jött szokásba. A husvét már a zsidóknál meg volt, mint páska-ünnep, az egyiptomból való kiszabadulás emlékére, a keresztények aztán ahoz a Jézus feltámadásának

emlékét kötötték. Esik a tavaszi éj-napegyenlőség után következő holdtöltére jövő vasárnap. *)

A pünköst hasonlóképpen meg volt már a zsidóknál, mint a törvény kiadatásának innepe; a keresztények aztán ehez a szent lélek kitöltetését kötötték, minthogy ekkor buzdultak fel a tanítványok Jézus ügye mellett s lelkesedésöknek gyümölcse az egyház megalapítása lett. Esik husvétől 50 napra.

A karácsonnt később, csak 360-ban, Kr. u. kezdték megünnepelni a Jézus születése emlékére, ekkor hozták be t. i. a gyermekek keresztelését is. Ez ünnep felállításával egyébaránt kiakarták szorítani a keresztények a pogány saturnaliákat s azért is tették azt deczember 25-re, a mikorra a pogány saturnaliak, vagyis a nap ünnepe esett.

A husvétot megelőző péntek, melyet nagypénteknek neveznek, a Jézus halálának, a pünköstet megelőző második csütörtök, melyet áldozó csütörtöknek neveznek, a Jézus menybemenetelének emlékünnepe. Az elsőnek megünnepelése szokásba jött, azon kegyeletnél fogva, a melylyel az emberek

*) *Jegyzés.* A kiket érdekel, ide igtatom a Gausz-féle képletet, melynek alapján a husvét napját bármely esztendőben meg lehet határozni.

1-szor. Oszd el azon évszámot, melyben a husvétot meg akarod határozni 19-czel s a maradékot nevezd el **a**-nak.

2-szor. Oszd el ugyancsak azon évszámot 4-gyel s a maradékot nevezd el **b**-nek.

3-szor. Oszd el ugyancsak azon évszámot 7-tel s a maradékot nevezd el **c**-nek.

4-szer. A maradékot, melyet **a**-nak nevezted el, szorozd 19-czel.

5-szor. Az eredményhez adj hozzá 23-at.

6-szor. Ezt az összeget oszd el 30-czal s a maradékot nevezd el **d**-nek.

7-szer. Állítsd össze most ezt a képletet:

$2b + 4a + 6d + 4$ és a maradékot nevezd el **e**-nek; ekkor lesz

7

8-szor. $22 + d + e$ az a szám, mely a husvét napját megmutatja márczius 1-sőtől kezdve a számitást.

Vedd például az 1873-ik évet:

1-szor. $1873 : 19 = 98$, maradék $11 = a$,

2-szor. $1873 : 4 = 468$ " $1 = b$,

3-szor. $1873 : 7 = 267$ " $4 = c$,

4-szer. $11 \times 19 = 209$

5-szor. $209 + 23 = 232$

6-szor. $232 : 30 = 7$ maradék $22 = d$,

7-szer. $2 + 44 + 132 + 4 = 26$ maradék $0 = e$,

7

8-szor. $22 + 22 + 0 = 44$, tehát 1873-ban márczius 1-től számitva esik április 13-ra a husvét.

elhunyt jeleseik iránt viseltetnek; a másodiknak megünneplését szükségessé tette az a mondakör, melylyel az egyház lassanként Jézust körülövezte. Ugyanezzel egyébaránt még számos ünnep keletkezett az egyházban, de a melyek a reformációval nagy részben megszűntek s ma csak a kereszténység egy része üli meg.

Ujor
Az ünnepek közt találjuk még az új évet is. Ezt az első keresztények szintén nem ünnepezték, annyival inkább, mert akkor a pogányok Jánus istennek szenteltek ünnepet; később aztán mint Jézus nevenapját ünnepezték meg, ma inkább polgári ünnep.

me
Az elősorolt ünnepek közül a karácsonyt, husvétot és pünköstöt részint két, részint három nap ünneplik meg. Régebben még több napokon is ünnepezték ezeket, nevezetesen a husvét utáni egész hét ünnep volt; karácsonyt 1094. körül négy nap ünnepezték meg.

re
A hét valamelyik napjának ünnepnappá való szentelése csaknem általános szokás minden valamennyire mivelt népnél. Így a régi görögöknél a hétfő, a perzsáknál a kedd; az assyriaknál a szerda; az egyiptomiaknál a csütörtök; a törököknél a péntek; a zsidóknál a szombat ünnepnappal; a keresztények a vasárnapot ünneplik meg a hét napjai közül.

79. §. A keresztelés.

A keresztelés a kisdedeknek az egyházba való külső beavattatása. Történik úgy, hogy a pap, kinek tisztében áll a keresztelést végrehajtani, a kisded fejére tiszta vizet önt, mialatt ezeket mondja: „Én keresztellek tégedet N. Atyának, és fiunak szent léleknek nevébe.“ Máté 28, 19., mi nem egyebet jelent, mint azt, hogy a ki megkeresztelkedik, köteles a szerint a tudomány szerint élni, mely az Atyának akaratából a fiu által kihirdettetett és a szent lélek ereje által elterjesztetett; más szókkal köteles a keresztény hitben megmaradni és annak megfelelő erkölcsös, nemes és tiszta életet folytatni, a mint azt a tiszta viz is ábrázolja és jelképezi.

Minthogy azonban a kisdedeknek, mint még

értelem nélküli lényeknek elkötelezéséről tulajdonképpen szó se lehet; szokásban van, hogy legyenek keresztszülők, a kik a szülőkkel együtt örködjének a kisdedek erkölcsi nevelése felett s őket minél korábban megismertessék a keresztény vallás boldogító elveivel.

A vizzel való keresztelés tehát egymagára még senkit se tesz az Isten országa tagjává, valamint a keresztelenség sem foszt meg attól senkit, mert ide hit és jó cselekedet kívántatik, a melyekre a kisded még nem alkalmas. Ezért van, hogy később, midőn a kisdedek már felsejültek, az egyház őket tanítás által a hitben megerősíti, vagy konfirmálja, a mi ennél fogva a keresztelésnek mintegy kiegészítése. A konfirmáció által tétetnek aztán az ifjak az egyház önálló tagjaivá s midőn ezzel egyfelől számokra a keresztény jogok biztosíttatnak, másfelől ők is minden cselekedeteikre nézve magokra vállalják az erkölcsi felelősséget.

A keresztelés egyébaránt egyike a legrégebb szertartásoknak s már Krisztus előtt gyakorlatban volt. Tudjuk, hogy Keresztelő János is megkeresztelte azokat, a kik követőivé lettek s maga Jézus is megkereszteltette magát általa. Azonban a keresztelés módja idő folytán nagy változásokon ment át. Így például kezdetben a keresztelés háromszori vizbemerítéssel történt meg, mi végre később a templomokba is nagy medenczéket tartottak, hogy azokba a megkeresztelendő kisdedeket egészen bémeríthessék. A keresztelésnek az a módja, a mely most gyakorlatban van, t. i. hogy a vizet a keresztelendő fejére öntik, csak a 8-ik évszázad óta van szokásban és lehet védelmezni egyfelől az illem, másfelől az egészség szempontjából. Különben is a viz itt csak jelkép lévén, a mennyiség semmit se határoz.

Továbbá kezdetben csak nagy embereket kereszteltettek meg, a kik hitökről már vallást tudtak tenni. Ezt különben a dolog természete is így hozta magával, minthogy kezdetben a keresztények a zsidókból és pogányokból lettek s a keresztelés által léptek be a ker. egyházba. Ma azon-

ban a keresztény szülők gyermekei is keresztények lévén, a keresztelés tulajdonképpen nem elkülönítés más vallásoktól, csak külső béavatás a ker. egyházba s így méltán meg lehet keresztelni a kisdedeket is, mint keresztény szülőknek keresztény gyermekeit, a mit Pál apostol így fejez ki: „Ha a törzsök szent, az ágak is szentek.“ Sőt a gyermekek keresztelése által még alkalom nyílik arra, hogy a szülők és keresztszülők kötelességeikre emlékeztessenek s elevenebben érezzék a felelősséget, a melylyel gyermekeikért az egyháznak, az Istennek és a társadalomnak tartoznak.

A mi a keresztelési formulát illeti, e tekintetben szintén nem ragaszkodtak a keresztények mindig oly szorosán Máté evang. 28-ik részének 19-ik verséhez, mely az újabb bírálatok szerint nem is származott egyenesen a Jézus szájából, hanem kereszteltek csak a Jézus nevébe, vagy helyesebben a Jézus nevére is, a miből nyilván van, hogy a keresztelési formulával a szentháromság tanát támogatni nem lehet.

Végül voltak s ma is vannak, a kik a keresztelésben a viznek bűnmosó erőt tulajdonítanak s úgy tekintik azt, mint az ujjászületés feredőjét. A mire nézve jegyezzük meg, hogy a kisdedek lelke még ártatlan lévén, azoknak nincs is szükségök arra, hogy bűneiket a keresztviz elmossa, de nem is tanítja azt sehol az evangelium. Az idvességnek nem a keresztesség, hanem inkább a hit lehet eszköze, a mire mutat az evangelium is eme tételben: „A ki hiend és megkeresztelkedik, idvezül, a ki nem hiend pedig, elkárhozik.“ Márk. 16, 16., s hogy keresztesség nélkül is lehet idvezülni, bizonyos magának Jézusnak a gyermekekhez intézett eme szavaiból: „Ilyenek-é az Istennek országa.“ Márk. 10, 14., a kik abban az időben még nem voltak megkeresztelve.

Innen sokan a keresztelést szükségtelennek is állítják, vagy legalább a gyermekek keresztelését nem helyeslik, azzal indokolván ezen állításokat, hogy a keresztesség kötelezettséget foglalván magába, a gyermeket akarátja ellenére semmire se lehet kötelezni. De ha ez az elv állana, úgy azt is lehetne mondani, hogy a gyermeket a tanulásra se lehet kötelezni és kényszeríteni.

Azok, a kik a keresztességnek bűnmosó erőt tulajdonítanak, veszélyesnek tartják, ha valaki keresztéletlenül hal el s ezért megengedik, hogy szükség esetében ne csak a pap, hanem más is megkeresztelje a gyermeket; a mi magában véve

nem baj, annyival kevésbé bűn; de ha meggondoljuk, hogy a keresztelessel intés és tanítás is van összekötve, hogy az bizonyos ünnepélyességet kíván, helyesebbnek kell tartanunk a papok kereszteleését; sőt miután nem a keresztség kimaradása, hanem megvetése az, a mi tulajdonképpen hibául tudható fel Krisztus követőinek, mint az igehirdetést határozottan papi teendőnek kell elismernünk.

A konfirmáció, mint a keresztségnek, ugyszólván, kiegészítése, hasonlóképpen ünnepélyességgel szokott végrehajtani. Fődolog ebben a tanítás, miért azt igen korán nem helyes végrehajtani. Ekkor bocsáttatnak először urvacsorához a keresztény növendékek.

80. §. Az urvacsora.

Az urvacsora más néven urasztal, kenyérnek megtörése, hálaadásnak pohara, szeretet-vendégség vagy görögösen agape, a maga valódi jelentőségében felfogva, a legszentebb vallásos szertartás. Alapszik magának az Ur Jézusnak rendeletén, ki Máté, Márk és Lukács evangelisták, nevezetesen pedig Pál apostol előadása szerint azon éjszakán, melyen elárultak, a pascha vendégség bevégződése után vette a kenyeret és hálákat adván, megtörte azt és tanítványainak adta, ezt mondván: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ Hasonlatosképpen a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna s a tanítványoknak rendre adván, így szólott: „Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, mely ti érettetek kiontatik. Ezt cselekedjétek valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.“ (Máté. 26, 26—29. Márk. 14, 22—25. Luk. 22, 19. és 20. 1. Kor. 11, 23—26.)

Az uri szent vacsora által tehát Jézusnak czélja volt az ő halálának emlékezetét követői előtt megörökíteni s így eme szavak: „ez az én testem, ez az én vérem“ semmi esetre sem jelenthetnek egye-

bet, minthogy a megtöretett kenyér az ő megtöretett testét, a kitöltött bor az ő kiontatott vérét ábrázolja vagy jelzi.

Az Ur Jézus az ő halálát emlékezetbe kívánta tartatni azért, mert az igazság melletti küzdelemre semmi sem ad annyi erőt, mint a mások példája; e mellett tudta, hogy a kik haláláról megemlékeznek és azt tiszteletben tartják, az ő tanait is elfogadják, tehát általa a ker. vallás állandósítva lesz; végre felebaráti szeretetre kívánta buzdítani az embereket, minthogy az ő halála is a szeretetnek, még pedig az önfeláldozó szeretetnek volt nyilatkozata.

Ily nagy és nemes czélokot kötött az Ur Jézus az ő halálához, melynek emlékezetére az egyházban ma is kiszolgáltatik az uri szent vacsora, még pedig, ha hivek akarunk lenni az ő rendeletéhez, nekünk is kenyeret és bort kell adnunk, illetőleg vennünk az uri szent vacsorában. Vennünk kell pedig ezeket a szent jegyeket illő komolysággal, a szent czélnak megfelelő érzelmekkel, vagy a mint az apostol mondja, a magunk megpróbálásával, a mi abból áll, hogy vizsgáljuk meg magunkat, ha vajjon rendben van-e lelkünk állapota? békében vagyunk-e magunkkal, embertársainkkal és Istenünkkel, mert e nélkül hiában való az ur-asztalához való járulásunk.

Ebből már önként következik az is, hogy az urvacsorával nem élhet minden ember, nevezetesen azok, a kik annak célját nem értik, mint az örültek és részegek, valamint a kis gyermekek is addig, mig a konfirmáczió által annak ismeretére nem jutnak, nem járulhatnak a szent asztalhoz. A nagy bünösöket eltiltani nem helyes és nem is kell, mert ez reájok nézve a megjavulásnak eszköze lehet, de kényszeríteni senkit se lehet arra, hogy urvacsorát vegyen,

mert az olyan cselekedetnek, a mi kényszerítésből jő, Fontos
nincs semmi erkölcsi becse és fogantatja.

A mi végre azt a kérdést illeti, hogy hol és hányszor vegyünk urvacsorát, e tekintetben a közszokás és gyakorlat lehet irányadónk. Kétségen kívül az urvacsorával való élésnek legalkalmasabb helye a templom, ide hív a buzgóság, itt adhatunk kifejezést annak az érzésnek, hogy mi egymást atyafiaknak, testvéreknek tekinthetjük, de azért szabad és lehet azzal egyebütt is élni, nevezetesen magányházaknál, családi körben. Különösen a betegek és gyengélkedők erre is vannak kényszerítve. A hányszor élésre nézve kiki alkalmazkodják saját hitfelei szokásaihoz, a fődolog az, hogy valahányszor teheti, ne vonja ki magát senki e szent vendégségből és bár mennyiszer vesz is abban részt, ne mulasztja el magát megpróbálni, hogy legyen az urvacsora ránézve mindannyiszor egy lépcső, melyen a maga tökéletességéhez, s e tökéletesség példányképéhez, az Ur Jézushoz közelebb juthat.

Urvacsora, így nevezik ezt a szertartást azért, mert a Jézus, kit közönségesen Urnak neveznek, vacsora alkalmával szerezte. Innen az első keresztények egy ideig vacsora után is éltek vele, de mivel ilyenkor később számos visszaélés és botránkozás történt, az urvacsorával való élést reggeire tették. Más nevei, mint kenyérnek megtörése, hálaadásnak pohara stb. szintén vagy az urvacsora célját vagy annak kiszolgáltatója módját fejezik ki. Legszebb neve tán a szeretet vendégsége, főleg, ha azt is csinálnak belőle a keresztények.

„Ez az én testem,“ „ez az én vérem“ e szavaknak a keresztények nem egy értelmet tulajdonítanak, vannak a kik azt betüszterinti értelemben veszik s azt állítják, hogy az urvacsorai kenyérben és borbán a Krisztus teste és vére valósággal jelen van, sőt még ezek is különböznek egymástól, mert egy részök azt mondja, hogy az urvacsorai kenyér és bor a pap megáldása következtében változik át a Krisztus testévé és vérévé, a mit transzsubstantiationnak neveznek; ezek a róm. katolikusok, más részök ellenben azon elvből indulva ki, hogy a Krisztus Isten volt, tehát ő mindenütt jelenvaló-

*ez az
29270
vendégség
reg.*

agape

o

sággal bir, azt mondják, hogy Krisztusnak szükségképpen jelen kell lenni az urvacsorában is, a mint ezek kifejezik magokat, vagy alatta, vagy felette, vagy benne; ezt nevezik consubstantiatio-nak. E nézetben vannak a lutheránusok. Ellenben vannak, akik e szavakat nem veszik betűszerinti értelemben s a kenyeret és bort az urvacsoránál csak jelképeknek tekintik, melyek a Krisztus megtörtetett testét és véréát ábrázolják. Ezekhez tartoznak a helvét hitűek és az unitáriusok.

Az első keresztények a tekintetben is ragaszkodtak Jézushoz, hogy az urvacsoránál kenyeret és bort adtak a híveknek, később azonban, a 12 ik évszáz körül a bort kezdték megvonni a hívektől; a miből sok viszály támadt az egyházban, míg a reformáció ismét visszaszerezte a kehelyt a maga tagjainak, melyet a katolikusoktól most is megvonnak. Ezeknek az urvacsorát, amint mondani szokták, egy szin alatt szolgáltatják ki, még pedig ostyában, a mit ők azzal igazolnak, hogy miután az urvacsora a Krisztus testévé és vérévé átváltozik, süükségtelen azt két szin alatt venni, mert a hol test van, ott vérnek is lenni kell. A lutheránusok hasonlóképpen ostyát vesznek kenyér helyett, de a bort is kiadják. A helvéthitűek és az unitáriusok kenyeret és bort adnak az urvacsoránál. Önként értetődik, hogy ima és könyörgés által mindenik egyház megszenteli az urvacsorát, de ennek a megszentelésnek nem az urvacsorára, hanem az azzal élőkre kell befolyást gyakorolnia; süükség nevezetesen, hogy ezeket komoly s az urvacsora felvételéhez méltó hangulatba hozza; bennök hiányaik megbánását eszközölje s őket a megjavulásra indítsa. Így lesz az urvacsora az, aminek lennie kell, valódi áldozat; így a Jézus haláláról való megemlékezésnek meg lesz a maga erkölcsi haszna, hogy mi is meghaljunk a bűnnek, s éljünk az erénynek és igazságnak, mint mennyei polgárok, mint Isten országának tagjai.

Az egyház diadaláról, vagy a jövő életről.

81. §. Az örökélet hite.

A kinek rendeltetése a tökéletesség s erre magában erőket és tehetségeket is érez, az nem nyughatik meg azon a gondolaton, hogy a halállal minden munkásság megszűnik s lényje teljesen megsemmisül. Innen az emberben az örökélet iránti hit, melyet Jézus maga is támogat, midőn így szól: „Én élek, ti is éltek.“ Ján. 14, 19. „Én vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él.“ Ján. 11, 25. És ismét: „Az én atyámnak házában sok hajlékok vannak. Elmegyek, hogy megkészítsem nektek a helyet.“ Ján. 14, 2.

Az örökélet hite csaknem egykoru az emberiséggel. Minden népek jobbjai foglalkoztak vele s bém bizonyítására erősséget kerestek:

1-ször a lélek anyagtalanságában, mely szerint lelkünk nem állván részekből, tehát nem is osztathatik részekre; már pedig csak az semmisül meg, a mi feloszlik, mint a test, melyről írva van: „A föld porrá lesz, mint az előtt volt.“ Préd. 12, 9. Tulajdonképpen a test is csak átváltozik; mi módon lehetne tehát egyedül a lélek megsemmisülésre kárhóztatva?

2-szor Isten jóságában és igazságában, mely szerint ő maga oltván szívünkbe az örökélet iránti reményt, azt valósítatlan nem hagyhatja, mert még a földi atya is csak olyan vágyat ébreszt gyermeke keblében, a minnek teljesülését hiszi s annak teljesülésére ő maga segédkezet kíván nyújtani. De örökélet nélkül csorbát szenvedne az isteni tökély is, mely azt kívánja, hogy minden dolog elérje a maga célját s megfelelően rendeltetésének. Ugy de az ember nagy feladatának e földön csak egy részét oldhatja meg; tehetségei nagy részben kifejtetlen maradnak: tehát lenni kell még egy jövő életnek is, melyben a tökély útján tovább haladhassunk.

3-szor az erkölcsi törvényben, mely szerint a jónak

jutalmat, a rosznak büntetést kell nyernie; de e földön egyik sem történik meg kivétel nélkül; lenni kell tehát egy más életnek, hol az erkölcsi törvény követelményeinek elég lesz téve stb.

Legerősebb bizonyítéka azonban az örökélet hitének maga Jézus, az ő története, feltámadása és szellemének megdicsőülése, melyek nyilván mutatják, hogy az ember élete nem végződik a sírnál, hogy szelleme túléli a tova-tűnő századokat. Méltán elmondhatjuk azért mi is róla az apostollal: „Krisztus a halált eltörölte és az életet és a hal-hatatlanságot világosságra hozta az evangelium által.“ 2. Tim. 3, 10.

82. §. A halál az örökélet világánál.

A halál, melyet az élők közül senki el nem kerülhet, mert irva van: „Elvégeztetett dolog, hogy az emberek egyszer meghaljanak.“ Zsid. 9, 27. az örökélet világánál elveszti rémes voltát s úgy tűnik fel, mint egy természetes átváltozás, melyben a test és lélek közötti összeköttetés felbomlik s mindkettő a maga rendeltetésének megfelelő új életet kezd, vagy a mint közönségesen mondani szokták, feltámad. „Bizony, bizony mondom néktek, a ki az én beszédemet hallgatja és hiszen annak, a ki engem elbocsátott, örökélete vagyon és a kárhozatra nem megyen, hanem által ment a halálból az életre.“ Ján. 5, 21.

Minthogy mi lelket test nélkül csak az Istennek tulajdonitunk, következik, hogy lelkünk a halál után is egy bizonyos testtel kell hogy bírjon, de hogy ez a test nem a mi mostani testünk lesz, nyilván van a szent írásból, hol Pál apostol ezeket mondja: „Igy lesz a halottak feltámadása; elvettetik rothadandó test, feltámasztatik rothadatlan; elvettetik gyalázatos test, feltámasztatik dicsőséges; elvettetik erőtelen test, feltámasztatik hatalmas; elvettetik lelkes test, feltámasztatik lelki test.“ 1 Kor. 15, 24 - 44.

83. §. Az ítélet.

Az örökélet hitével szoros összeköttetésben áll az a gondolat, hogy a halál után lenni kell még egy ítéletnek, melyben az emberek cselekedetei megvizsgálatván, jutalmat vagy büntetést vesznek aszerint, a mint jók, avagy rosszak voltak. Ide vonatkoznak Pál apostolnak eme szavai: „Mindnyájan minékünk meg kell jelenni Krisztus ítélő széke előtt, hogy kiki elvegye jutalmát, a mit a testben cselekedett, ahoz képest, a mint jót vagy rosszat cselekedett.“ 2. Kor. 5, 10.

E szerint az utolsó ítélet Krisztusnak tulajdoníttatik. Ezenkívül még számos helye van a szent irásnak, melyekben a Krisztus úgy van feltüntetve, mint ítélő bíró. Innen már mindjárt halála után kifejlett követői között az a hiedelem, hogy nemsokára angyaloktól körülvéetve ismét vissza fog jönni a földre, hogy itt az igazakból magának egy mennyei Jéruzsálemet alapítson, mely ezer évig fog fennállani az ő kormánya alatt. Ezt nevezik chiliasmusnak.

Minő hatalma van Krisztusnak a tőlünk elvált lelkeken, azt mi nem tudhatjuk; de azt látjuk, hogy az ő visszajövele első követői óhajtása szerint bé nem teljesült s így a chiliasmus alatt egyebet nem érthetünk, mint a jobb idők reményét, midőn a ker. vallás győzedelmeskedni fog minden akadályon, midőn a Krisztus szelleme meghódítja a sziveket s az Isten országa teljes diadalt nyer már itt e földön. Ezt a boldog kort festi látnoki lelkével János apostol is a „Jelenések“ czimű könyvében, hol a többek között ezeket írja: „Láték új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt vala. És látám a szent várost, az új Jéruzsálemet, mely az Istentől szálla alá menyből és elkészítettett, mintegy felékesítettett menyasszony a vőlegénynek.“ Jel. 21, 1. és 2.

84. §. Az ítéletet követő jutalom és büntetés.

Az ember a következő nap történetét sem tudhatja: mi módon tudhatná azt, hogy miből fog állani az a jutalom és az a büntetés, melyek az élet után

reá várakoznak? Egy dolog felől azonban bizonyosok lehetünk, hogy egyiknek úgy, mint a másiknak igazságosnak kell lenni; mert azokat az igazságos Isten kezéből vesszük el, ki előtt nincsen személyválogatás. Róm. 2, 11.

A szent írásban találunk ugyan helyeket, a melyek az ítéletet követő jutalmak és büntetések leírására vonatkoznak. Amazokat a boldogság, ezeket a kárhozat neve alatt lehet összefoglalni és mindenikről az van mondva, hogy azok örökkétartók lesznek. Amire nézve jegyezzük meg, hogy valamint a jutalom, úgy a büntetés örökkétartósága is csak viszonylagos lehet, amennyiben a jók és gonoszok állapota közötti különbség örökre megmarad, és nem általános, azaz nem olyan, hogy azt elveszteni vagy attól menekülni ne lehetne.

Ugyanis, ha lelkünk a földi élet után egy új pályatérre lép, annak ott is szükségképp fejlődnie és tökélyesülnie kell, ennél fogva nem lehet feltenni, hogy az a lélek, mely itt földi hüvelyétől megválva, amott jutalmat vagy büntetést vesz; ezt a jutalmat és büntetést változatlanul élveze és szenvedje még akkor is, ha ő maga lényeges változáson ment át, például megjavult, vagy még rosszabbá lett.

Mindezek egyébaránt kívül esnek vizsgálódásunk körén. A jövő élet titkai örökre elrejtve maradnak szemünk előtt. Elég nekünk azt tudni, s erről meggyőződést szerezhetünk magunknak, hogy a jók és nemesek sirját hálakönnyük öntözik s az ök emléköket még a késő nemzedékek is tiszteletben tartják; ellenben a gonoszokat átok kíséri még sirjokba is. Ez a tudat mindnyájunkat arra inthet, hogy a jelenben ne felejtkezzünk meg a jövőről se. Élünk úgy, hogy halálunkkal az igazak közé számíttassunk, s mint az apostol mondja: „elvegyük a mi hitünknek jutalmát, t. i. a mi lelkeinknek idvességét.” 1. Pét. 1, 9.

85. §. Visszapillantás a negyedik részre.

Megismervén az egyházat, mint a legszentebb czélu intézményt, mely nemcsak földi, hanem mennyei érdekeinket is felöleli s ez élet gyakran viszontagságos küzdelmei között biztos révpartot mutat, hol

lelkünk megpihenhet; kötelességünk azt megbecsülni, szolgálatában hiveknek lenni, érdekeit tehetségünk szerint előmozdítani s minden erőnkől igyekezni azon, hogy terjedést vegyen a földön; mert azzal a jó, szép és nemes terjed és gyarapodik.

Láttuk, hogy az egyháznak is, mint minden más társulatnak, megvannak a maga szokásai és szertartásai, amelyeket tagjainak tiszteletben kell tartani; azonban ne gondoljuk, hogy ezek a szokások és szertartások annak legerősebb támaszai és biztosítékai; mert ezek koronként változtak és változni fognak ezután is; a mi az egyházat biztosítja, az a szent lélek, melynek megalapulását is köszöni; a míg ez nem szűnik meg működni, amíg tagjait ez isteni erő lelkesíti, addig külsőleg bár változásokon mehet át az egyház, lényegében nem fog megváltozni soha; ellenben, ha a szent lélek abból elköltözik, azaz tagjait többé nem lelkesíti semmi magasabb, meny- nyeibb cél és érdek, akkor a szertartások semmivel sem fognak többet érni, mint a koporsón a diszitések, mint a halotton az ékes szemfedő.

Végül, ha tapasztaljuk, hogy a világ gyakran ellentétbe helyezi magát az egyházzal; ha tapasztaljuk, hogy mint Krisztusnak, annak ügyeért nekünk is gunyt, diadalmat, vereséget, tán halált kell szenvedni: ne essünk kétségbe, hanem tekintsünk bizalommal a jövő elébe, mely az igazságnak előbb vagy utóbb meghozza a maga diadalát, megadja az Isten országáért, azaz a szép, jó és nemes eszmékért halálig küzdők méltó jutalmát itt, vagy az örökéletben.